

Posudek oponenta diplomové práce

Jméno studenta: Michal Stránecký

Název práce: Human Enhancement: vize lepšího lidstva?

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Jirsa, Ph.D.

Oponent: Mgr. Kamila Pacovská, Ph.D.

Diplomovou práci Michala Stráneckého bychom mohli rozdělit na tři části. První, nejdelší část, zevrubně shrnuje hlavní myšlenky knihy Johna Harrise z roku 2007 *Enhancing Evolution*. John Harris velmi vyhraněným způsobem obhájí „vylepšování člověka“, tedy použití všech dostupných biotechnologií k tomu, abychom u sebe, svých potomků, případně i celých příštích generací navýšili psychické i fyzické schopnosti a dlouhodobě zlepšili odolnost vůči chorobám a dysfunkcím. Harris přirovnává vylepšování dětí k očkovaní, kdy také podáním určité látky trvale ovlivníme jejich schopnost odolávat určitým nemocem. Harris popírá, že by mezi např. genetickou modifikací embrya a očkovaním byl nějaký morálně relevantní rozdíl, stejně jako podle něj neexistuje relevantní rozdíl mezi léčbou a vylepšováním člověka. Poté, co autor probere tyto hlavní argumenty, věnuje se zbývajícím kapitolám knihy, v nichž Harris probírá námitky vůči možné nespravedlnosti takových praktik, obhájí snahu po dosažení nesmrtelnosti a zásahy do kmenových buněk.

Druhá, kratší část práce, obsahuje podobně zevrubné shrnutí knihy Michaela J. Sandela *The Case against Perfection*, která má představovat jakýsi názorový protipól J. Harrise, i když na ni přímo nereaguje (vyšla zřejmě dříve či současně). Podobně jako u předchozí kapitoly, i zde struktura práce kopíruje strukturu shrnovaného textu. Sandel nejprve formuluje jakousi obecnou námitku proti genetickému vylepšování, které se podle něj podobně jako kosmetická plastická chirurgie netýká léčby, ale cílů mimoběžných s medicínou. Posléze se věnuje různým oblastem, jichž se genetická modifikace může dotýkat a ukazuje její problematičnost. Jedná se především o možnost volby pohlaví a osobních vlastností u dětí a vylepšování vrcholových výkonů u sportovců. Dále se Sandel a spolu s ním i autor věnují etickým problémům spojených se státem řízenou eugenikou, Habermasovu varování před ztrátou autonomie způsobenou prenatalním „naprogramováním“ a konečně v kap. 3.7 úvahou o typu hodnot, které stojí v pozadí touhy po neustálém vylepšování našich (vesměs tělesných) schopností. Kapitola opět končí diskusí výzkumu na kmenových buňkách a je krátce doplněna Harrisovou kritikou Sandela.

Poslední část, do níž bychom mohli zahrnout kapitoly 4-6, je věnována autorově diskusi vybraných problémů v probraných textech, a to s příležitostnými odkazy k další literatuře. Ve čtvrté kapitole autor poukazuje na rozsáhlé spektrum rizik spojených především s genetickou manipulací. Pátá kapitola nejprve diskutuje rizika nespravedlnosti a diskriminace („genismu“) spojené s rozšířením nabídky vylepšování člověka, v podkapitole 3 se pak obrací k otázce tzv. morálního vylepšování, tj. možnosti vylepšovat u lidí nejen psychické či fyzické schopnosti, ale vlastnosti morální (schopnost empatie, cit pro spravedlnost, apod.). V kapitole 6 konečně dochází k diskusi Harrisova problematického názoru, že upření možnosti vylepšit sebe či své děti narušuje naši svobodu, a také konečně dochází na jeho srovnání se Sandelem. V části 6.2 pak celá kapitola kulminuje jednak velmi zajímavým kritickým pojednáním Harrisových názorů na nesmrtelnost, jednak hlubším zamyšlením nad tím, co je vlastně smyslem vylepšování člověka.

Diplomová práce Michala Stráneckého splňuje formální náležitosti, je psána velmi kultivovaným odborným jazykem (jen s občasnými gramatickými nedostatky a překlepy) a pracuje adekvátním způsobem s odkazy a citacemi. Jako celek však obsahuje několik závažných problémů. Největším problémem je způsob, jakým autor pracuje s literaturou. Namísto aby se soustředil na danou otázku (genetické vylepšování člověka) a přehledným způsobem strukturoval a zvažoval argumenty, věnuje většinu práce jen vesměs mechanickému shrnutí dvou monografií, které je posléze doplněno poměrně nepřehlednou diskusí. Celá práce tak postrádá hlavní linii, působí velmi roztříštěným dojmem, kdy jsou klíčové argumenty nevhodně střídány problémy spíše podružnými, s hlavní linií souvisejícími jen volně (např. klonování kmenových buněk či morálního zlepšování).

Samotné představení textu, na němž stojí dvě třetiny diplomové, však je také poněkud problematické. Autor text dvou knih shrnuje mechanicky po kapitolách bez jakéhokoli vlastního vkladu, komentáře či kritického přístupu. Jeho trpělivost přitom dosahuje tak daleko, že bez komentáře ponechává i skutečně pozoruhodná tvrzení, například když John Harris spekuluje o možnosti sebevražd či eutanázie lidí, kteří by nebyli spokojeni s dlouhověkostí, či o podmínkách, za nichž je někdo hoden nesmrtelnosti (str. 14-15) – stručného komentáře se dočkáme až na konci práce. Jednotlivé kapitoly postrádají informativní úvody, v nichž by autor čtenáře orientoval ve struktuře argumentu, zcela chybí i jakákoli syntéza v závěru, nemluvě o pokusu srovnat argumenty zpracovávaných autorů nebo je uvést v souvislost. Autor se stahuje z textu natolik, že s postupujícími kapitolami už ani nepovažuje za nutné uvozovat odstavce či dokonce celé kapitoly odkazem k autorovi referovaných myšlenek (namátkou viz např. kap. 3.2.1, 3.2.3, 3.5.1...). Přílišné spoléhání na referovaný text vede také k tomu, že se v kapitole 2.4.3 cituje Daniels, ale nevíme, z čeho, nebo se v kapitole 3.6 dozvídáme o Habermasově úvaze zjevně jen ze Sandelova textu (k původnímu textu máme k dispozici odkaz bez udání stránky). Ani práce s Harrisem či Sandelem však není bezproblémová – nedozvídáme se nic o jejich širších etických východiscích (Harris je zjevně utilitarista, což výrazně ovlivňuje způsob jeho argumentace), ani o jejich dalších textech (Harrisova argumentace je doplněna pouze jedním článkem) či textech reagujících na jejich práci.

Samotné shrnutí textu je vesměs poctivé a přesné, nicméně nedostatek nadhledu místy znemožňuje autorovi jasně identifikovat hlavní tezi či argument (namátkou např. nedotažený argument v kap. 2.2 nebo nejasná teze v kapitole 3.2.1). Nejvíce snad tato nejasnost vadí u klíčového argumentu v kapitole 2.3.2, kdy se Harris snaží popřít rozlišení mezi léčbou a aktivním vylepšením (znovu pak na str. 11 a začátek 2.4.2, MS se k tomuto problému vrátí až stručně v kap. 6.2.1). Právě tento argument by bylo třeba filosoficky pojednat, protože stojí v základu celé diskuse. Namísto toho autor tříští svou pozornost a opět jen formou referátu zmiňuje problémy, které nejen že se problému vylepšování týkají spíše volně, ale navíc se jedná o samostatná témata, jejichž diskuse má v bioetice již ustavené místo (práva embryí a výzkum kmenových buněk) nebo se dotýká širšího etického kontextu (morální vylepšování člověka), a vyžadovaly by tedy samostatnou diskusi.

Otázky k obhajobě:

Díky zmíněné roztříštěnosti textu se autorovi nedaří dobře formulovat základní problém a řádně rozebrat jeho filosofické aspekty. V obhajobě by se mohl především soustředit na následující otázky:

1. Proč je v diskusi o etických aspektech vylepšování člověka důležité rozlišení léčby a vylepšování? Jak autor naznačuje v části 6.2.1, je si vědom, že tato diskuse souvisí s pojetím nemoci a zdraví – zdá se, že lékařství se zaměřuje na léčbu nemocí, úrazů či postižení (duševních i tělesných), aby bylo dosaženo zdraví. Proč by mělo mít problém s procedurami, které neléčí, ale vylepšují?

2. V práci není vyjasněno, co se vše míní vylepšováním člověka – v některých pasážích to vypadá, že mluvíme pouze o vylepšování fyzickém, které se týká prevence nemocí a postižení (např. při diskusi dlouhověkosti). Pak se ovšem bez varování přechází k volbě fyzických charakteristik (např. výška, fyzická zdatnost barva vlasů či pohlaví), případně k posilování či volbě duševních schopností (např. paměť, inteligence, schopnost soustředění, případně i „morální“ vlastnosti empatie či smyslu pro spravedlnost). Jaký mají tato rozlišení dopad na otázku po etičnosti vylepšování člověka? Je nějaký morálně relevantní rozdíl mezi vylepšením a volbou vlastnosti? Jaký má na tuto otázku dopad načasování a rozsah zákroku (prenatální stádium u dětí, svobodná volba v dospělosti, gametická změna ovlivňující i potomky vylepšeného člověka).

3. Autor práce se dotýká zásadních a tradičních filosofických problémů (svoboda, lidské štěstí, spravedlnost), aniž by je více vyjasnil či zasadil do kontextu. Pokuste se např. rozvinout svou pochybnost z kap. 6.2.2, zda by skutečně vylepšení (jaké - fyzické, duševní?) člověku napomohlo ke šťastnému životu, nebo zda by skutečně učinilo člověka lepším. Co se zde míní štěstím? Muže vylepšení člověka ovlivnit naši vůli, to, jak se rozhodujeme, v jaké hodnoty věříme a jak se vztahujeme k životu? S jakým pojetím štěstí pracuje Harris?

Práci doporučuji k obhajobě: ano

Návrh hodnocení: dobře

V Praze dne

Podpis oponenta